

Kopi til KUD

14.09.2012

T.B.

22. juli-kommisjonen

INTERVJUREFERAT

Tid	Fredag 1. juni 2012 kl. 13.10
Sted	Akersgata 51, Oslo
Intervju av	Øystein Mæland, politidirektør
Intervjuere	Alexandra Bech Gjørsv, 22. juli kommisjonen Hanne Bech Hansen, 22. juli kommisjonen Guri Hjeltnes, 22. juli kommisjonen Laila Bokhari, 22. juli kommisjonen Torgeir Hagen, 22. juli kommisjonen Einar Enger, 22. juli kommisjonen Tor Erik Heggøy, Sekretariatet Bjørn Otto Sverdrup, Sekretariatet
Andre til stede	Espen Erdal, PwC (sikring/dokumentasjon av intervjuet)

Formelle forhold:

Lest 10.12
K. Røh

Mæland var i forkant av intervjuet gitt skriftlig underretning om bakgrunnen for at kommisjonen ønsker hans forklaring, og de rettslige og praktiske rammer for intervjuet.

Mæland ble gjort kjent med muligheten til å la seg bistå av en rådgiver, tillitsmann eller annen person.

Mæland er videre gjort kjent med plikten arbeidsgiver har pålagt han om å forklare seg for kommisjonen, og at det er forbundet med straffeansvar å forklare seg bevisst uriktig.

Mæland ble gjort kjent med innholdet i selvinkrimineringsvernet ved at vedlagte notat ble lest opp, og at dette vernet, etter kommisjonens syn, i utgangspunktet ikke kommer til anvendelse ved denne forklaringen.

Mæland ble videre gjort kjent med at det ble tatt lydopptak, som ville bli lagret, og at det ville bli utarbeidet referat for signering som også ville bli lagret.

Mæland ble også gjort kjent med at referatet vil kunne bli gjort tilgjengelig for andre enn kommisjonen, for eksempel dersom hensynet til sakens opplysning, ivaretagelse av partsrettigheter eller oppfyllelse av lovpålagte krav gjør dette nødvendig. Han ble også gjort kjent med at kommisjonen er bundet av offentleglovas regler om innsyn i dokumenter. Han ble også gjort kjent med at opplysninger fra referatet ville kunne bli brukt i kommisjonens rapport.

Øystein Mæland, 010612

Mæland ble gjort kjent med sine rettigheter til å kreve innsyn etter pol § 18 og retting etter pol §§ 27 og 28.

Han samtykket i å la seg intervjuet på ovennevnte forutsetninger.

Etter en kort presentasjon av de tilstedeværende ble Mæland orientert om kommisjonens mandat, formålet med intervjuet og hvordan det ville bli gjennomført.

Bakgrunn

Mæland ble utnevnt til politidirektør 23. mai 2011 og tiltrådte stillingen 20. juni 2011.

Han er utdannet lege med spesialistfelt innen psykiatri. Han har vært statssekretær i Justisdepartementet (JD) i to perioder, 1994-1997 og 2000-2001. Han var klinikkjef ved Klinikk for psykisk helse og avhengighet ved Oslo Universitetssykehus fra 2009-2011. Før det var han i 6 år divisjonsdirektør ved Psykiatrisk divisjon, Ullevål universitetssykehus.

Politidirektørrollen

Mæland fortalte at JD gjennom rekrutteringsprosessen hadde kommet med noen tydelige forventninger til politidirektørstillingen. Ledelse og organisasjonsutvikling ble vektlagt, og at man skulle kunne ha en åpen og bred tilnærming til å se på forhold med nye øyne. Det ble i tillegg ytret ønske om et forbedret samarbeid mellom departementet og direktoratet. I den sammenheng ble det også fra Mælands side fremhevet behov for å starte noen prosesser rundt rolleavklaringer.

På spørsmål om hvilket handlingsrom Mæland følte han hadde som ny sjef for POD, og hvilke områder han tenkte var viktige å ta tak i ut fra diskusjonene med JD, refererte han til en episode like etter at han tiltrådte i stillingen. Ved sommeravslutningen i direktoratet hadde han sagt noen ord om sine inntrykk etter den første uken i ny jobb. Han snakket om interne forhold, som omhandlet noen av forventningene til direktoratet knyttet til å ha åpne prosesser for hvordan de var organisert og hvordan de skulle samle riktig kompetanse. Han ga noen tilbakemeldinger på hva han, ut fra en foreløpig betraktning, ønsket skulle være direktoratets rolle fremover, nemlig at de skulle være premissleverandør, både opp mot departementet og ut mot offentligheten. Han mente direktoratet måtte bidra til, og be om, å få det nødvendige handlingsrommet de trengte slik at de kunne klare å ha fokus på strategiske og mer langsiktige spørsmål. Det var et ønske fra departementet om at direktoratet skulle få til en bedre balanse mellom strategisk, langsiktig tenkning og kortsiktige bestillinger.

På spørsmål om det var noen arbeidsfelt eller spesielle utfordringer som han ble bedt om å ta spesielt tak i, svarte Mæland at ett tema som ble viktig var det videre arbeidet og samspillet med departementet omkring Stortingsmeldingen "Resultatreformen – videreutvikling av politi- og lensmannsetaten", som direktoratet hadde levert et innspill til. Bortsett fra dette var det ikke andre konkrete saker han ble bedt om å ta tak i, men det ble derimot vektlagt forventninger om synlighet utad og at han skulle kunne representere politiet i samfunnsdebatten. Videre var det en vurdering at det lå en "del utløst energi" i

dialogen og dynamikken mellom direktoratets ledelse og politisjefskorpset, og måten denne gruppen ble brukt.

På spørsmål om hvordan han oppfattet rollefordelingen mellom politimestrene, han selv, og sjefene for særorganene, svarte Mæland at noen ting fremstod som avklart, mens andre ting var gjenstand for diskusjon. Det fremstod som tydelig at politimestrene og sjefene for særorganene hadde et totalansvar for sin virksomhet, og at politimestrene hadde det operative ansvaret for det som skjedde i sine politidistrikt (inkludert ansvar for personal og økonomi). Det var derimot et betydelig handlingsrom for hvordan direktoratet skulle utøve sin koordinerende rolle. Her tenker ikke Mæland i forhold til beredskaps- eller krisesituasjoner, men i det daglige.

Mæland mener at et kjerneområde for direktoratet ligger i å koordinere og ta initiativer som engasjerer og drar flere deler av virksomheten, og at det ikke bare skal være et organ som styrer enkeltvis nedover i distriktene og særorganene. Han oppfatter at dette også er et ønske fra politisjefgruppen. Et slikt mandat for direktoratet er ikke regulert i noen forskrifter, men er en rolle og myndighet som direktoratet selv har mulighet til å ta.

Mæland trakk frem eksempelet med "Grenseløs", et prosjekt med fokus på mobile vinningskriminelle, der politidistriktsgrensene ikke utgjorde noen grenser for samarbeid. Et slikt grenseløst samarbeid var avgjørende for de gode resultatene dette prosjektet viste, mener han.

På spørsmål om Mæland kunne forklare innholdet i politidirektørrollen, svarte han at den innebærer flere typer roller. En rolle er å være leder for direktoratet, og sørge for at direktoratet har best mulig organisering, kompetanse og drift, og leverte på de oppdragene det skal levere på. Videre er politidirektøren politiets øverste talsperson opp mot departementet, som sikrer at departementet til enhver tid har det faglige grunnlaget det trenger til å utøve sin overordnede strategiske og politiske rolle. Til slutt er politidirektøren også øverste leder for politi- og lennsmannsetaten i Norge. For å klare dette må man spille nært med politimestrene og sjefene for særorganene, ettersom de utgjør politidirektørens sentrale, landsomfattende ledergruppe. De møtes åtte ganger i året. Politidistriktene og særorganene styres fra POD gjennom et årlig disponeringskriv. I tillegg utøver direktoratet en tilsynsfunksjon og politidirektøren holder medarbeidersamtaler med politisjefene.

Intervjuer lurte på hvorfor Mæland, med psykiaterbakgrunn, hadde søkt på en slik stilling. Mæland svarte at han alltid har vært engasjert i grenseflaten mellom psykiatri og rettsvesen. Han har jobbet på regional sikkerhetsavdeling på Dikemark, vært sakkyndig ved et par anledninger, jobbet som fengselslege, samt ledet en arbeidsgruppe som foretok etterkontroll av reglene for utilregnelighet og strafferettslig særreaksjoner. For et par år siden ledet han også et offentlig utvalg som foreslo endringer i klagesaksbehandling for utenlandssaker.

Dessuten hadde han fått erfaring med politiet fra tiden som statssekretær i JD. I den første perioden han var statssekretær i JD jobbet han spesielt med utlendingssaker, mens i den siste perioden hadde han ansvar for Politiavdelingen og politisakene. Dette var i 2001, midt i politireformen, som var en oppfattende strukturreform. Mæland mener at han gjennom sine faglige og politiske erfaringer har jobbet seg inn i justissektoren, og syntes dette var et spennende område. Han innrømmet at han aldri hadde forestilt seg å bli politidirektør, men da han ble kontaktet av rekrutteringsbyrået og involvert i prosessen, ble han interessert i oppgavene som tilhørte stillingen. Det dreide seg både om politiets samfunnsoppgave, som var

noe han synes er spennende og flott å kunne jobbe med, men også lederjobben, som han mener hans egen bakgrunn bar relevans til.

På spørsmål om han hadde snakket med sin forgjenger da han tiltrådte stillingen, svarte Mæland at det hadde han ikke. Han forklarte at hun hadde sluttet da han begynte, og selv om de planla å ha en samtale, ble det aldri tid til det. Direktoratets virksomhet og aktuelle saker ble derfor i stor grad overlevert av assisterende politidirektør, Refvik, som han også kjente fra tiden da han jobbet i JD.

Politiets håndtering av 22/7

Mæland ble innledningsvis bedt om å fortelle fritt om hvordan han oppfattet politiets håndtering av 22. juli.

Han begynte med å si at etter 22. juli var det en stor utfordring for politiet å danne seg et helhetsbilde av politioperasjonen den dagen. Relativt raskt satte de opp et sentralt evalueringsutvalg, Sønderland-utvalget, og det ble som grunnlag for dette, foretatt lokale evalueringer i berørte politidistrikt og særorgan (Kripos og PDMT) og i Politidirektoratet.

Mæland mener Sønderland-utvalgets rapport er hans beste faktagrunnlag når han skal vurdere politiets håndtering av situasjonen den 22. juli, og at den således er det han må bygge sine kommentarer på. Da han i en offentlig uttalelse den 15. mars kom med politiets beklagelse for at de ikke var i stand til å pågripe gjerningsmannen tidligere, var det ut fra hva som stod i denne rapporten han kunne si det. Det var ikke en beklagelse som bygde på én bestemt hendelse, sa han, men som kom ut fra en helhetsvurdering. Selv om det kunne diskuteres om utvalgets rapport ga et tydelig grunnlag for beklagelsen han kom med, mener han at den gjorde det. Han vurderte rapporten slik hen at den ikke kunne utelukke at om noen enkelthendelser var håndtert annerledes, ville politiet ha kommet raskere frem til gjerningsmannen. Sammen med påpekningen av mye som sviktet, var dette nok til at han hadde grunnlag for å komme med beklagelsen.

22. juli

Mæland ble varslet om bombeeksplosjonen på telefon fra departementsråd Morten Ruud ved fire-tiden fredag ettermiddag. Han var på ferie og befant seg hjemme i Oslo, men han hadde ikke hørt smellet. Han reiste umiddelbart ned til direktoratet, hvor stabsorganiseringen var i gang. Ettersom det var en fredag midt i ferien, var det en del arbeid med å fylle de sentrale posisjonene og oppgavene i stabsorganiseringen.

Mæland sa han ikke hadde "mye peiling" på hva som skulle foregå i stabsrommet, og det var derfor spesielt å komme ned dit uten å vite hva som skulle foregå der. Han hadde bladd i politiets beredskapssystem (PBS 1), som var nyutgitt, men det var det hele. Ettersom det var folk til stede som kjente systemet ut og inn, følte han trygghet for at det var kompetanse på plass i rommet, men det var likevel en del usikkerhet i hvordan man skulle takle situasjonen.

På spørsmål om hva han tenkte da han ble varslet om bomben, sa Mæland at hans første tanke da han slo på TV-en etter å ha snakket med Ruud, og så bilder fra Regjeringskvartalet, var at dette var et terrorangrep fra en eller annen utenlandsgruppe som hadde slått til mot Norge.

Det var Oslo som hadde det operative ansvaret, og det ble derfor umiddelbart opprettet en kontakt, en liason, fra direktoratet til staben i Oslo. I den første tiden dreide mye av diskusjonen seg om hvordan man skulle håndtere informasjon og når man kunne si noe utad, og hva man da kunne si. Mæland kom på tv den kvelden, både på NRK og TV2. På det tidspunktet hadde de kun fått melding om at det var skyting på Utøya. På tv sa han at Regjering og kongehus var i sikkerhet, og at det var en uavklart situasjon som politiet ikke hadde full oversikt over. Til sist kom han med en oppfordring til publikum om å forlate Oslo sentrum. Bakgrunnen for dette var Oslo politidistrikts vurdering om at det kunne komme flere anslag i Oslo, siden det på det tidspunktet var kommet meldinger fra publikum om mistenkelige gjenstander og aktiviteter. Gjennom hele helgen opererte de med at det var en uavklart situasjon.

På spørsmål om hva som var Mælands formelle rolle den dagen, svarte han at selv om han var på ferie, avbrøt han ferien umiddelbart. Refvik ble assisterende direktør da Mæland kom tilbake fra ferie. Mæland hadde en kort samtale med Refvik da han ankom kontoret, der de ble enige om at det var en fornuftig arbeidsdeling å la Refvik bringe kvelden i Regjeringens kriseråd, mens Mæland ble i direktoratet. De forstod raskt at Regjeringens kriseråd antageligvis ville kreve tilstedeværelse gjennom lang tid, og at det å sitte i stabsrommet ville være naturlig for Mæland å ta seg av. Mæland kan ikke si om Refvik også tenkte at hendelsen kunne være et terroranslag, slik han selv hadde tenkt. Han forklarte at det som preget vurderingen av situasjonen der og da, mest av alt var uvisshet. Han oppfattet likevel ikke at man i direktoratet hadde veldig ulike oppfatninger av situasjonen, selv om det ikke ble tatt noen runde rundt bordet på dette.

Det ble ikke vurdert å heve beredskapen for politi-Norge generelt, fortalte Mæland, men de diskuterte noen elementer knyttet til beredskap. Det ene var den nasjonale varslingen, riskalarmvarslingen, mens det andre var innføring av indre Schengen grensekontroll. Dette var en anbefaling direktoratet kom med, men en beslutning som ble tatt i departementet, ettersom det var departementet som på den tiden hadde beslutningsmyndighet på dette spørsmålet. Nå er denne beslutningsmyndigheten delegert til direktoratet, opplyste han. Direktoratet kommuniserte beslutningen ut til de politimestrene som hadde grensedistrikter, og det ble også økt beredskap på Gardermoen. Mæland kommenterte at konsekvensene av denne beslutningen ikke var helt klar, idet grensene ikke skulle stenges, kun kontrolleres. Han beskrev situasjonen som ubehagelig, da de famlet litt i forhold til hva de egentlig skulle se etter, og hvilke konsekvenser den type tiltak faktisk ville få.

På spørsmål om hva PODs rolle skal være i en slik krise, svarte Mæland at PODs rolle, som han mener ble tydelig ivaretatt den kvelden, var å ha en koordinerende rolle. POD skal støtte den eller de politimestrene som har det operative ansvaret innenfor sitt distrikt. I tilfeller der en krise rammer flere distrikt, har POD også mulighet til å utpeke en politimester som blir koordineringsansvarlig. Dette ble gjort den 22. juli, da Oslo fikk det koordinerende operative ansvaret etter at aksjonen på Utøya var gjennomført. Et slikt ansvar måtte i dette tilfellet ses i sammenheng med at Riksadvokaten ganske tidlig besluttet at Oslo skulle ha etterforskningsansvaret. Det var da naturlig å la Oslo få det koordinerende operative ansvaret, ettersom det dreide seg om hele håndteringen av situasjonen etter at aksjonen var gjennomført. I vurderingen lå også at Nordre Buskerud var et lite distrikt med en helt annen ressursituasjon enn Oslo, og at dette var en hendelse av nasjonal karakter. All bistand som var nødvendig i Oslo og på Utøya, på kriminalteknikk, utstyr, kompetanse og så videre, ble dermed kanalisert til Oslo politidistrikt.

Mæland understreket nok en gang at PODs rolle i sterk grad er knyttet til å koordinere. Det gjaldt koordinering både på ressursiden, men også i forhold til kommunikasjonssiden. Han mente dette på

Øystein Mæland, 010612

5

mange måter var vanskeligere å koordinere enn ressursene den 22. juli. Selv om POD har fullmakt til å beordre mannskaper dit det er behov, var det aldri nødvendig å gi ordre den dagen, ettersom det kom ønske om å bistå fra alle distrikter og fra UP. Alle så at omfanget var av en slik karakter at det ville være behov for utskifting av mannskaper etter hvert. Denne delen av operasjonen løp derfor smertefritt.

Mæland forklarte at det er noen vesentlige forskjeller mellom øvelse og faktiske krisesituasjoner. Under en øvelse vil krisen utvikle seg ved at det stadig tilkommer nye elementer, og det er rom for å tenke strategisk og jobbe mer langsiktig. Den 22. juli derimot, var selve situasjonen over før man rakk å tenke særlig strategisk. I så måte gikk krisen raskt over i en annen fase, der det grunnleggende ble å håndtere det som hadde skjedd: organisering av etterforskning, organisering av pårørendebehandling, ID arbeid, HMS arbeid opp mot mannskaper, og langsiktig tenkning i forhold til hvor lenge det kom til å være virksomhet på åstedene.

Det var denne situasjonen som førte til at POD, kl. 01.00 natt til lørdag 23. juli, kalte inn til møte alle som hadde vært berørt, dvs. JD, Helsedirektoratet, Forsvaret, Oslo politidistrikt, Nordre Buskerud politidistrikt, Romerike politidistrikt, PST, Riksadvokaten, Kripas, og utrykningspolitiet. En slik samling var litt uvanlig, blant annet fordi det involverte påtalemyndigheten, men POD mente det var kritisk å få samlet et slikt forum, med alle parter som på en eller annen måte hadde blitt involvert i en til da meget uoversiktlig situasjon, for å kunne oppdatere hverandre på situasjonen. På dette møtet ble det også gitt noen innledende avklaringer fra Riksadvokaten til Oslo politidistrikt om innretningen på etterforskningen. Etter det første møtet møttes gruppen daglig, først på dagen den 23. juli og deretter ut den påfølgende uken. Mæland sa at gruppen etter hvert ble en viktig arena for ham til å diskutere hvordan informasjon og kommunikasjon utad skulle håndteres, og til å utveksle synspunkter. Et sentralt tema ble hvordan de på raskest mulig måte kunne bidra til å gjenopprette normalitet i bybildet. Her ble Oslo den viktigste premissleverandøren.

Det var Oslo politidistrikt som håndterte usikkerheten knyttet til mulige andre angrep, og ikke POD, forklarte Mæland. Han vet at det var noen veldig vanskelige vurderinger som ble gjort på dette området, ettersom man gikk ut med en tydelig oppfordring om at folk skulle forlate sentrum, samtidig som man vurderte hvorvidt kommunikasjonsapparatet kunne rammes. Dette måtte Oslo ta aktiv stilling til.

På spørsmål om hva som var stabens rolle i forhold til Mæland, forklarte han at stabens rolle i POD var å holde seg oppdatert på situasjonsbildet, slik at PODs situasjonsbilde samlet sett var mest mulig oppdatert. Videre var staben ansvarlig for å formidle spørsmål som dukket opp gjennom kvelden til Mæland, for eksempel bistandsanmodninger, som det var flere av. Her er det slik at håndhevelsesbistand skal gå via direktoratet og JD før den kommer til FD, og ikke direkte fra politimesteren til Forsvaret, slik det er ved vanlige bistandsanmodninger, forklarte Mæland. Da ble det stabens rolle å komme til Mæland med anmodningen og forklare situasjonen slik at den kunne bringes videre til JD så raskt som mulig. Staben var også ansvarlig for situasjonsrapportering, og at Mæland ble holdt løpende orientert om dette. På spørsmål om Mæland kommuniserte med Rekvik underveis, svarte han at det gjorde han ikke. Rekvik kom til møtet i direktoratet kl. 01.00, og han hadde kontakt med staben gjennom kvelden. Rekvik hadde også direktekontakt med Oslo politidistrikt i løpet av kvelden.

Mæland forklarte at det var mye kommunikasjon med Forsvaret forut for de formelle bistandsanmodningene. Selv om de formelle kanalene ble opprettholdt i forhold til håndhevelsesbistand, visste POD at det var kommunikasjon mellom Oslo pd og Forsvaret i forhold til behov. Bombegruppen fra

Forsvaret var for eksempel ganske raskt på vei til Oslo, slik at de hadde et noenlunde oppdatert bilde av situasjonen. Ettersom det var politimesteren som hadde ansvaret for de operative ressursene, var det også han som hadde initiativet til å be om bistand. Forsvarets liason var også til stede i PODs stab.

Det POD gjorde, som var noe staben kom opp med, var å klarere bruk av politireserven. Mæland ga klarsignal til at denne kunne mobiliseres og innkalles, men det var politimesterens beslutning hvorvidt han ønsket å gjøre det eller ikke.

På spørsmål om POD hadde tenkt tanken på at andre anslag kunne komme et annet sted enn i Oslo, svarte Mæland at han mente å huske at de i utgangspunktet holdt alle muligheter åpne, men siden det første anslaget kom i Regjeringskvartalet og det etter hvert kom meldinger om mistenkelige observasjoner rundt om i byen, tenkte de det kunne skje igjen ett eller annet sted i Oslo.

Intervjuer ville vite om Mæland var kjent med PODs terrorplanverk, hvorpå Mæland svarte at han på det tidspunktet ikke var det. Han var heller ikke kjent med at det var POD som hadde ansvaret for å utløse de tiltakene som befant seg i planverket. Selv om det godt kunne hende at noen av tiltakene som ble vurdert og diskutert den kvelden inngikk i en slik type beredskap, var terrorplanverket aldri et tema som ble presentert for ham. Han hadde inntrykk av at de som daglig satt med ansvaret for beredskap hadde satt seg inn i de problemstillingene som var naturlig å sette seg inn i på det tidspunktet, men han hadde ingen mulighet til å kontrollere det. På spørsmål om når, etter hans oppfatning, tiltakene som ble nevnt i terrorplanverket ville vært relevante slik situasjonen utviklet seg, forklarte Mæland at siden det tok så kort tid fra man kom på plass og til situasjonen gikk over i en ny fase, er han usikker på svaret her.

På spørsmål om Mæland visste om det var blitt stilt krav til at distriktene skulle ha sperreplaner i forbindelse med utrulling av terrorplanverket, svarte Mæland at det visste han ikke.

På spørsmål om hvilken status Mæland mener PBS 1 har, svarte han at han oppfattet klart at dette er et direktiv som erstatter tidligere dokumenter.

Intervjuer viste til at det i Sønderland-utvalgets evaluering ble pekt på manglende opplæring og manglende beredskap rundt PODs stabsapparat. Her sa Mæland at han mener dette var en side ved evalueringen som er skjevt beskrevet, ettersom man var midt i fellesferien den dagen og ikke umiddelbart kunne få på plass de som var trent og forberedt på stabsfunksjonene. Vurderingen av at det var manglende kompetanse i staben mener Mæland således er overdrevet i forhold til hva som var den faktiske situasjonen. Kompetansen kom etter hvert, og de mest sentrale personene, dvs. de som jobbet med beredskap til daglig, var på plass.

Notoritet

Intervjuer bemerket at det syntes å ha vært lite notoritet i det staben foretok seg. Mæland beklaget dette. Han sa at han selv har sett at man i referatene fra koordineringsmøtene han selv ledet, ikke nødvendigvis har fått med seg alt som ble diskutert. Mæland skulle gjerne ønsket at det var bedre.

På spørsmål om hvordan man kunne ivareta rapportering hvis man ikke hadde skriftelighet og notoritet på det man gjorde, sa Mæland at det er et kritisk punkt som inngikk i PODs oppfølging. De har pekt det ut som

et svakt område som de nå må jobbe med å forbedre. Han er også enig i at det var en svakhet at flere av egenrapportene som ble skrevet av politiet, kom lang tid etter hendelsen.

Pressekonferansen

Mæland fortalte at pressekonferansen var et tema på det første koordineringsmøtet natt til den 23. juli, der det ble diskutert hvem som skulle ut med informasjonen. Det var en samstemt oppfatning at det var naturlig at det ble POD som gikk ut med budskapet. På dette møtet opplevde Mæland å få verifiserte tall, selv om det i ettertid ikke viste seg å være korrekt. Han hadde fått tallene fra Oslo politidistrikt; 72 døde på land på Utøya, og 12 i vannet. Han ble fortalt at det var en viss usikkerhet ved disse tallene, men at det ikke var snakk om veldig mange flere eller færre. Dette var grunnlaget for at han i pressekonferansen sa at det var minst 80 døde. Mæland angret på at han hadde kommet med dette utsagnet. I ettertid skulle han gjerne ha ordlagt seg på en noe annen måte; at "vi frykter det kan være så mange som", ville vært et riktigere budskap. Først på søndag 24. juli fikk de det endelige, verifiserte tallet på døde.

Et godt stykke ut på kvelden 22. juli fikk POD høre at det var minst seksti døde, og på et tidligere tidspunkt, ved ti-tiden, husker Mæland at han tenkte at de skulle være heldige hvis det ikke var mer enn 20 som var døde. Når han i ettertid fikk høre beretninger fra Beredskapstroppen som var der ute, tenker han at det ikke er vanskelig å forstå at det tok tid å etablere det nøyaktige antallet.

På spørsmål om hvorfor de holdt en pressekonferanse midt på natten og ikke ventet til dagslys, svarte Mæland at de vurderte at det var et behov for å komme ut med den informasjonen de satt på og som de vurderte som noenlunde verifiserbar. De tenkte det ville være for sent om de ventet til dagen etter, også fordi de så at det dukket opp meldinger på sosiale medier fra folk som hadde befunnet seg på øya, og fryktet folk ville lage sine egne konklusjoner om antall døde. Mælands tanke da han begynte møtet klokken 01:00 var at de skulle holde pressekonferansen rundt 01:30, men tiden løp fra dem slik at de ikke fikk holdt den før mye senere på natten.

Sønderlandutvalgets evaluering

Mæland opplyste om at evalueringen ble gjennomført på en armlengdes avstand fra ledelsen. POD hadde jobbet med å finne en god leder til evalueringen, og hadde spurt Olav Sønderland, som sa seg villig til å lede utvalget. Etter at utvalget fikk sitt mandat, jobbet de helt uavhengig av ledelsen. De hadde omtrent månedlige rapporteringer, og funn som ble vurdert å være tilstrekkelig verifisert ble offentliggjort i forbindelse med denne rapporteringen. offentlig.

Mæland understreket at det var utvalgets evaluering og ikke hans egen, men at det, som tidligere nevnt, har vært det beste faktagrunnlaget for ham til å kunne uttale seg om situasjonen. Han har under tiden den ble skrevet vært bevisst på å ta forbehold om at det kunne fremkomme nye momenter eller andre fakta og vurderinger. Han mener det er en god rapport, men i den brede offentlighet ser han at den har noen svakheter i at den tar utgangspunkt i det som faktisk skjedde og ikke går inn på hva som kunne hendt om ting var blitt gjort annerledes. Da hadde det vært en helt annen prosess som ville konkurrert med 22. juli-kommisjonens prosess, mener han.

Kultur for læring

På spørsmål om han har noen refleksjoner over kultur for læring i politiet, svarte Mæland at politiet de senere årene har vektlagt kunnskapsbasert politiarbeid som et viktig styrende element for hva de gjør og hvordan de utvikler polititjenesten. Det gjenstår et godt stykke før politiet blir en ideelt sett "lærende organisasjon", mener han. Evalueringsmetodikken som var brukt i dette tilfellet baserte seg på å ha fokus på å lære av hendelsen. Mæland opplevde at fremleggelsen av rapporten og måten den ble mottatt på internt, viste at man er opptatt av å se på hva man kan lære. Den inneholdt så mange kritiske spørsmål til politiet, at det å ha en åpenhet i forhold til det man kan lære, fremstod som ganske sterkt, og helt nødvendig.

Mæland forklarte at i dagene før den 15. mars, da han offentlig uttalte sin overordnede vurdering, testet han ut sine korte formuleringer til de mest berørte politisjefene i særorganene og distriktene, til hele politisjefgruppen og til de ansattes organisasjoner. Den helt entydige tilbakemeldingen han fikk var at alle ga tilslutning til formuleringene.

Mæland opplyste om at POD har iverksatt et prosjekt som lister alle læringspunktene fra Sønderland rapporten, i tillegg til POD sine egne, og beskriver prosesser og peker ut ansvarlige til å følge opp. Han la frem en statusrapport, datert 29.05.2012, der det var rapportert på prosjektet POD har iverksatt. Hver 14. dag blir det rapportert til ledelsen på fremgangen i dette. Læringspunktene favner bredt; noen går på mer tekniske ting, som nytt system for riksalarm (POD har nettopp sendt et opplegg til JD der de beskriver den videre prosessen med å få på plass et bedre system rundt dette), utrulling av det digitale sambandssystemet (som er vedtatt), i tillegg til alle punkter som går på gjennomgang av beredskapssystemene, spørsmål rundt bedre rutiner for nabohjelp, spørsmål rundt minimumsbemanning, sammensetning og kompetanse av bemanning, bemanning på operasjonssentraler, kommunikasjonselementer (sambandet, kommunikasjon utad til publikum, og situasjonsrapportering oppover). Mæland sa at om han skulle peke ut ett hovedområde der det var mye svikt, så var det på kommunikasjon.

Mæland fortalte at en del av prosjektet vil dreie seg om treningsmengden på de ulike nivåene (med Beredskapstroppen og Den kongelige politieskorte på toppen, deretter UEH lagene ut i distriktene, og til sist nivåene under der) og hvordan den skal fordele seg. Han forklarte at om man for eksempel skulle øke treningen på de lavere nivåene, ville det kreve omprioritering av ressursbruk.

Hele evalueringsprosessen og oppfølging og læring har vært tema på flere politisjefsmøter, opplyste Mæland. Politimestrene har fortalt at Sønderland-evalueringen blir gjennomgått i alle politidistrikter. Prosjektet som POD driver sentralt skal også ha linjer ut i distriktene, men de har ikke kommet dit at de har gitt noen instruksjoner ut fra den. Det er et overordnet planverk, som PBS 2 og 3 skal overensstemme med.

Intervjuer reiste spørsmålet om ikke politiet bruker for mye tid og ressurser på etterforskning på bekostning av det operative og polisiære, og ba om Mælands tanker rundt dette. Mæland synes det er vanskelig å gi et generelt svar, men kommenterte at disse to sporene er gjenstand for diskusjon i forbindelse med årlige oppdragsdokumenter fra JD. I følge Mæland er det likevel en del av den

virkeligheten de må håndtere. Det er en totalvurdering som hver politimester ute i sitt distrikt må gjøre i forhold til hvordan oppgaver løses og hvordan totale ressurser fordeles.

Mæland fortalte at i oppfølgingen av Sønderland-utvalgets rapport lå det flere punkter som berørte dette, som minimumsbemanning og kompetanse (f.eks om det alltid skulle være noen UEH-mannskaper tilgjengelige). Han kommenterte at om man skulle valgt å legge vekt på beredskap slik at flere ble værende i beredskap til enhver tid (noe han ikke trodde var særlig realistisk), ville det relativt sikkert ramme de daglige oppgavene som publikum har en klar forventning om at politiet skal løse.

Mæland sa at til syvende og sist må politiet gjøre en helhetsvurdering rundt ressursramme og trusselvurderinger for å avgjøre hvordan man håndterer bemanningen totalt sett. Han tror ikke politiet vil få vesentlig økte ressurser i årene fremover.

Intervjuer informerte Mæland om at man i kommisjonens rapport vil påpeke svikt på mange punkter, som svikt på nasjonal varsling, spørsmål og vurdering av strakstiltak, stabsarbeid, i tillegg til en rekke spørsmål rundt Utøya og forutsetning for samhandling, hvor raskt man kom ut, våpenregisteret, og "Oslohåndteringen" av den informasjonen som kom inn om gjerningsmannen. Mæland hadde ingen flere kommentarer han ønsket å tillegge rundt noen av disse punktene.

På spørsmål om hva Mæland husker rundt antall gjerningsmenn, svarte han at den første beskjeden han fikk angående Utøya var at det var skyting på Utøya, men han husker ikke om han fikk noen nærmere spesifisering om hvorvidt det var en eller flere som skjøt. Detaljopplysningene om antall gjerningsmenn fikk han ikke vite før aksjonen var over, og selv da gjerningsmannen ble pågrepet var det usikkerhet om det var en eller flere, ettersom det første de fikk høre da han ble pågrepet var at det var to celler til.

Påfølgende dag hørte de opplysninger fra senteret for pårørende på Sundvollen, der det var foretatt noen foreløpige avhør av noen av ungdommene, om at det kunne være både to og tre gjerningsmenn. Dette bidro til usikkerheten gjennom hele helgen i forhold til antall gjerningsmenn.

Mæland bekreftet at han var urolig gjennom helgen, og sa at det også skyldtes det gjerningsmannen hadde sagt da han ble pågrepet, nemlig at det var to celler til. Dessuten hadde mannskap som var på øya beskrevet det som usannsynlig at det bare var en person som hadde agert der.

På spørsmål om Mæland burde hevet beredskapen i Norge da han fikk høre at gjerningsmannen sa det var to celler til, svarte Mæland at det kunne hende, men at det ikke ble vurdert å være tilstrekkelig grunnlag for dette.

Mæland sa at PST ikke hadde noen opplysninger om gjerningsmannen, eller hadde ham i sine registre, da de hadde møtet kl. 01:00 natt til den 23. juli. På spørsmål om det ble diskutert, enten på møtet eller senere, rundt mulighet for flere anslag og at det var flere celler, og sikringstiltak i forhold til dette, svarte Mæland at det ble fremsatt som en opplysning fra Oslo, men at hans inntrykk var at man allerede da vurderte gjerningsmannens utsagn som lite troverdige.

Mæland fortalte at Oslo ba om håndhevelsesbistand fra Forsvaret i form av helikoptre, men dette ble bedt på kvelden, etter at gjerningsmannen var pågrepet. Mæland tolket dette som et uttrykk for at de ønsket en styrket beredskap.

Øystein Mæland, 010612

På spørsmål om hvor opplysningen om at det var tre til fem gjerningsmenn kom fra, sa Mæland at han forholdt seg til det Snortheimsmoen sa på pressekonferansen den 29. juli, at det var Beredskapstroppen som hadde informert om dette. Mæland har inntrykk av at det påvirket aksjonen. Han mener det var viktig at politiet tok høyde for usikkerheten rundt dette spørsmålet i gjennomføringen av operasjonen.

Politiets beredskap

På spørsmål om hvordan Mæland vil beskrive politiets nasjonale beredskapsressurser, svarte han at beredskap utgjøres av flere elementer. Ett var fysiske ressurser, som utstyr, mens et annet var trening og kompetanse. Det tredje er definisjonen av beredskapsnivået, som blant annet berører tilgjengelighet til ressursene. Politiets nasjonale beredskapsressurser er knyttet til Oslo.

Mæland vil være forsiktig med å si om Norge har god eller dårlig beredskap. Han sa vi har ressurser som er toptrent og veldig kompetente, men at svakheten ligger på transportsiden, på for mange små operasjonssentraler, og kombinasjonen av norsk geografi og demografi og hvordan ressursene er fordelt. Dermed kan det oppstå kritiske situasjoner der beredskapen ikke når frem i tide. Skulle man tatt utgangspunkt i at tilsvarende scenario som 22. juli utspant seg et sted i Gudbrandsdalen, ville det være vanskelig å si at Norge har en god nok beredskap.

Han bekreftet at det helt klart er et gap mellom faktisk sikkerhet og hva som forventes, men vil ikke kvantifisere hvor stort dette gapet er. Han mener hendelsen den 22. juli på en veldig tydelig måte viste dette gapet.

I forhold til IKT situasjonen i politiet var det Mælands vurdering at politiet har store utfordringer her, og sa at situasjonen bærer preg av mange år med manglende nivå på investeringer og en manglende prioritering av hvilken betydning IKT har for å understøtte arbeidsprosesser. Han understreket at det har skjedd en utvikling de senere årene, og politiet bruker nå mye mer ressurser til IKT utvikling. Skulle han plassert situasjonen på en skala der laveste nivå er det helt grunnleggende og øverste er "state of the art", ville han likevel plassert politiet på nederste nivå. Han fortalte at de har påbegynt et arbeid for hvordan de skal forbedre IKT situasjonen de nærmeste årene, men det er et langsiktig arbeid som vil kreve milliardinvesteringer for å komme på et riktig nivå. At de ikke har riktige systemer på plass representerer en sårbarhet som kom tydelig frem den 22. juli, sa han.

På spørsmål om Mæland føler at han har de nødvendige ledelsesverktøyene for å sikre fokus på beredskap, svarte han at beredskap er mye mer enn noe man kan samle på et kontor. Sønnerland-utvalgets rapport og læringspunktene fra den kan leses som en samlet angivelse på hva politiet må gjøre for å forbedre beredskapen. Det berører alle avdelinger i direktoratet, og alle nivåer i norsk politi. Beredskap er derfor snakk om et veldig bredt arbeid, og ikke om å bevilge penger til én bestemt ting.

Intervjuer opplyste at kommisjonen var kjent med en driftsanalyse fra 2009, fra daværende politidirektør til departementet. Det ble lest opp et utsagn fra denne analysen: "oppsummert er det slik at etaten i analyseperioden (2002-2008) ikke har hatt dataløsninger som gir muligheter for måling og sammenlikning

av data knyttet til personalressurser. Det har heller ikke vært noen kobling mellom mål, økonomi, og personalressurser, sett opp mot de aktivitetene etaten utfører". Mæland ble spurt om han hadde noen kommentarer til dette utsagnet, hvorpå han sa at det var sant det som stod der, og ganske trist å høre. Han mener man har kommet et stykke siden den gang, og nevnte at det nå rulles ut et system som heter PSV (Politimesterens styringsverktøy), som er et hjelpemiddel i forhold til noen av de nevnte svakhetene. Det vil likevel ikke føre til at de kommer helt i mål, mener han.

Mæland forklarte at PSV er et styringsverktøy som gjør det mulig å legge inn målstrukturen for politidistriktet og rapportering i forhold til målene som er satt. Her kom Mæland inn på at distriktene blir målt på veldig mange parametere, antagelig alt for mange. Han mener det blir målt veldig langt ned i detaljene, men at det reflekterer noe av Stortingets fokus og dermed ikke er en ensidig kritikk mot JD. Alle målene som settes fra JD gjør frihetsgraden og handlingsrommet til direktoratet trangere. Han oppfatter handlingsrommet som mye strammere i politiet enn i helsevesenet. Mæland trakk frem Danmark som et mot-eksempel, der det ble satt noen veldig overordnede mål som politiet skulle levere på, men der det var opp til den sentrale politiledelsen å organisere og prioritere i forhold til de overordnede målene.

På spørsmål om hvordan personalressursene styres av politiet, svarte Mæland at det er politimesteren som styrer sine personalressurser og at dette reflekterer lokale variasjoner rundt om i landet. Mange av politimestrene er opptatt av å gjøre høyst påkrevde endringer i lokale driftsstrukturer, men det blir vanskeliggjort av bestemmelser i politiloven som sier at om man skal gjøre endringer, må alle berørte kommuner være enige. Dermed får man noen lange prosesser, og selv om det en del steder har kommet endringer, er det andre steder slik at hindre fra kommuner fører til at ingenting skjer.

Mæland mener at man ut fra dette ikke kan si at man nødvendigvis har vaktordninger og ressursallokering i politiet som reflekterte den kunnskapen man har om hvor og når kriminaliteten skjer. Dessuten trakk han frem arbeidstidsbestemmelsene, og sa at ingen andre grupper i det norske samfunn har tilsvarende avtaler som politiet. Dette gir en rigiditet i styringen av ressurser som er veldig uhensiktsmessig, mener han. Han ga et eksempel: hvis en polititjenestemann, i sin fritid, blir innkalt til retten på formiddagen for å avgi en vitneforklaring, kan han ikke starte på kveldsvakten samme kvelden fordi han må ha 11 timers hvile, og at det er fremforhandlet særavtale som gir slike effekter.

Mæland ble fremvist en plansje som illustrerer etterspørsel og tilbud av polititjenester for en vanlig gjennomsnittsuke. Han sa bildet var interessant å se, men at det ikke er overraskende det den viser. Den viser noe av styringsutfordringene politiet står overfor.

En annen plansje som ble fremvist Mæland viser grovt sett total turnustid i Oslo, delt mellom hvor mye som er patruljetid og hvor mye tid som blir brukt i aktive oppdrag. Mæland er enig i at det illustrerer et problem. Han sa det er viktig å vise denne type grafer og sammenhenger, ettersom det er en tankevekker, men at det nok kan ligge noen forklaringer bak. Mæland gjentok at man må ta i betraktning hvor i landet man befinner seg for å bedømme beredskap, og nevnte at i Oslo, da bomben smalt, tok det ikke lang tid før et betydelig antall politifolk var på plass.

Intervjuer bemerket at politiet ikke har valgt å ha responstid som måleindikator, selv om en del andre etater har det. Mæland kommenterte at dette er et spørsmål de etter Sønderlandrapporten vil vurdere. Det var blant annet et tema på politisjefsmøtet i mai. Tidligere har POD gjort vurderinger av dette, men da konkludert med at de ikke så det som en hensiktsmessig måleparameter. Mæland sa det ligger flere elementer i dette, som spørsmålet om hvorfra man skal måle tiden. Han poengterte også at på Utøya var

Øystein Mæland, 010612

det ikke responstiden som var det kritiske, men at man ikke hadde transportmiddel ut til øya. Derfor mener han at responstid den dagen ikke kan ses isolert fra andre elementer.

Intervjuer viste til at politihelikopteret stod på bakken i forbindelse med ferieavvikling og at dette var blitt orientert om i POD. Mæland svarte at han verken var involvert i prosessen, eller kjent med den da.

Ytterligere refleksjoner

Mæland overleverte rapporten "Prosjekt: PODs oppfølging etter 22. juli. Statsrapport pr. 29.05.2012." til intervjuer. Mæland kommenterte at det var et internt dokument i POD.

Avslutningsvis sa Mæland at han ikke har grunn til å si at ønsket om å lære av denne type hendelser ikke er god nok i politiet. Han trakk frem Politihøyskolen, som har utviklet seg til å bli en drivkraft innenfor kompetanseutvikling. Det som likevel er en kultur som sitter ganske tungt i deler av politiet, er behovet for friske midler for å få til nye ting. Det å skulle omprioritere midler, er ikke en selvfølge for alle.

Når det gjelder beredskap, er det en utfordring at noen av tiltakene i evalueringen er veldig tunge og vil kreve store ressurser, sa han.

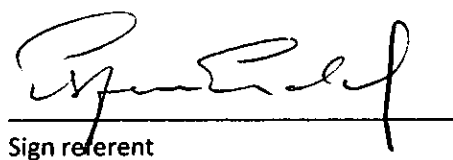
Avslutning

På spørsmål om hvordan Mæland hadde opplevd selve intervjusituasjonen, svarte han at han opplevde at intervjuet hadde vært greit og omtrent som forventet. Han mente det dekket bredt i forhold til det som skjedde den 22. juli og det som har vært situasjonen i etterkant, inkludert de sentrale spørsmålene i evalueringsrapporten.

Intervjuet ble avsluttet kl. 15.50.

Gjennomlest og akseptert som et dekkende referat,

Sign intervjuobjekt

Sign referent